Eläkeliitto

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asia: Eläkeliiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi työeläkelakien ja kansaneläkelain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi (HE 66/2021 vp)

Eläkeliitto on valtakunnallinen, Suomen suurin ja puoluepoliittisesti sitoutumaton eläkeläisjärjestö. Vuonna 1970 perustettuun liittoon kuuluu lähes 120 000 henkilöjäsentä, 399 paikallisyhdistystä ja 20 piiriä. Eläkeliiton tarkoituksena on eläkeläisten ja eläketurvaa tarvitsevien henkisten ja aineellisten etujen ja oikeuksien valvominen sekä sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen.

Eläkeliitto kiittää lausuntopyynnöstänne koskien näkemyksiämme perhe-eläkelainsäädännön uudistamisesta. Lausuntonamme toteamme seuraavaa:

Leskeneläkettä ei tule rajata määräaikaiseksi. Ehdotus vahvistaisi perhe-eläkkeiden asemaa lapsiperheiden toimeentulon varmentajana kasvattamalla iäkkäiden leskien pienituloisuusastetta. Leskeneläkkeen keston rajaaminen on vastoin hallituksen ikäohjelman tavoitetta lisätä omaishoitajuutta. Sotu-komitean työhön on liitettävä siitä nyt puuttuva eläkkeellä olevien perusturvan kehittäminen. Leskeneläkkeiden osuus eläkemenoista ei ole merkitsevä eläkejärjestelmän kestävyyden kannalta.

Esitys vahvistaisi myönteisellä tavalla perhe-eläkkeiden asemaa lapsiperheiden toimeentulon varmentajana

Perhe-eläkkeiden tarkoitus on kuolemantapauksen kohdatessa perhettä turvata lesken ja lasten toimeentuloa. Perhe-eläke voi olla leskeneläkettä tai lapseneläkettä.

Uudistuksen tavoite on työeläkejärjestelmän rahoituksellisen kestävyyden parantaminen ja perhe-eläketurvan kohdentaminen aiempaa enemmän lapsille ja lapsiperheille. Tarkoitus on ottaa huomioon muutokset perheiden rakenteissa ja helpottaa lesken ja lapsiperheen sopeutumista edunjättäjän kuoleman johdosta muuttuneisiin olosuhteisiin. Esityksen mukaan työeläkejärjestelmän leskeneläkkeen muuttaminen kestoltaan määräaikaiseksi on perusteltua, ”jotta tavoite sopeutumisajan tuesta toteutuisi”.

Lakiehdotusten toteutuessa leskeneläkkeen kestoa rajattaisiin kymmeneen vuoteen tai siihen, kunnes yhteinen, lapseneläkettä saava lapsi täyttää 18 vuotta. Lisäksi avopuolisoille tulisi mahdollisuus leskeneläkkeeseen ja huoltajansa menettänyt lapsi saisi lapseneläkettä 20-vuotiaaksi asti. Esitetyt muutokset leskeneläkkeen keston rajaamisesta vaikuttavat vuonna 1975 ja sen jälkeen syntyneisiin leskiin, jos edunjättäjä kuolee ehdotettujen lakien tultua voimaan. Muutokset eivät koskisi maksussa olevia leskeneläkkeitä eivätkä ennen vuotta 1975 syntyneitä leskiä.

Esitys kytkeytyy vuoden 2017 työeläkeuudistuksen. Siihen liittyen työmarkkinakeskusjärjestöt tekivät hallitukselle ehdotuksen kesällä 2019 perhe-eläkkeiden uudistamisesta. Aluksi esitys nostaisi työeläkemenoja mutta vuoden 2040 jälkeen alentaisi niitä ja samalla lisäisi valtion talouden rahoittamia etuusmenoja.

Parannus mahdollistetaan väärällä tavalla heikentämällä toimeentuloa silloin kun lesket ovat kaikkein heikommassa asemassa

Esityksen mukaan leskeneläkkeen määräaikaistamisen heikentää eläkeläisten toimeentuloa jokaisessa tuloluokassa. Esitys lisää myös eläkeläisköyhyyttä ja iäkkäiden ihmisten pitkäaikaista perusturvariippuvuutta. Elinkaaren näkökulmasta leskeneläkkeen määräaikaistamisen vaikutus on suurin nuoremmalla iällä leskeksi jääneillä.

Keskustoimisto
Kalevankatu 61
00180 Helsinki
09 7257 1100

Lehmirannan lomakeskus
Lehmirannantie 12
25170 Kotalato (Salo)
02 7275 200

www.elakeliitto.fi

Iäkkäiden tärkein tulonlähde on eläke. Esityksen toteutuessa eläketuloa pienennetään vaiheessa, jossa eläkkeellä olevalla ei ikänsä puolesta ole laajamittaisia keinoja muilla tavoin kasvattaa tulojaan ja jossa iän karttumisen myötä palveluiden tarve ja terveydenhuoltomenot kasvavat.

Suurin osa suomalaisten eläkkeistä ei ole suuria. Puolet eläkeläisistä sai eläkettä alle 1500 e/kk v. 2019. Yli 3000 e/kk eläkettä sai 8 % eläkkeensaajista[1]. Pienituloisuusrajan alapuolella olevia eläkkeitä sai noin 14,1 prosenttia eläkkeensaajista (eläke < 1280 e/ kk)[2]. Leskeneläke turvaa toimeentuloa kaikissa tuloluokissa.

Eläkeläisten pienituloisuusaste on korkeampi kuin muun väestön pienituloisuusaste. Vuonna 2019 joka neljäs pienituloinen oli eläkeläinen. Pienituloisuus kasvaa iän mukaan: yli 75-vuotiaiden pienituloisuus on kaksinkertainen 65–74-vuotiaisiin verrattuna[3]. Leskeneläkkeen yhteys ikäihmisten pienituloisuuteen on ilmeinen.[4] Tulevaisuudessa leskeneläkkeellä voi olla enenevästi merkitystä myös eläkkeellä olevien miesten toimeentulon turvaajana, sillä sukupuolten välisen pienituloisuuseron on havaittu kaventuneen iäkkäillä. Syynä on iäkkäiden miesten pienituloisuuden kasvu.

Pitkittynyt perusturvariippuvuus on iäkkäiden ryhmässä huomattavasti yleisempää kuin muissa ikäryhmissä. Mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse, sitä suurempi osuus kokonaan perusturvan varassa olevista on sen varassa pitkittyneesti. 65 vuotta täyttäneistä kokonaan perusturvan varassa olevista noin 77 prosenttia oli pitkittyneesti perusturvan varassa vuonna 2019, kun esimerkiksi 18-24-vuotiaista kokonaan perusturvan varassa pitkittyneesti oli noin 19 prosenttia.[5]

Esityksen keskinen epäkohta on, että sen tiedetään lisäävän vaikeassa asemassa olevien iäkkäiden leskien viimesijaisen toimeentuloturvan tarvetta ja heidän riippuvuuttaan perusturvasta. Hallituksen esityksessä tehdyssä esimerkkilaskelmassa käytettiin kohderyhmänä yksin asuvia 65—74-vuotiaita noin 48 000 leskeä vuonna 2017. Leskeneläkkeen osuus kohderyhmän bruttotulosta oli 30 prosenttia. Kohderyhmästä 15 prosenttia oli pienituloisia 60 prosentin pienituloisuusrajan mukaan. Leskeneläkkeen lakkauttaminen määräajan jälkeen **lähes kolminkertaisti ryhmän pienituloisuusasteen 15 prosentista 42 prosenttiin.**

Suomalainen vanhuusikä tarkoittaa 40 vuoden mittaista ajanjaksoa 65-vuotiaasta 105-110-vuotiaaksi. Työelämän ulkopuolelle jääneiden tai rikkonaisen työuran tehneiden ihmisten työeläkkeet jäävät pieniksi. Jos työsuhteet ovat tilapäisiä ja työurat silppuisia, leskeneläkkeen merkitys toimeentulon turvaajana sukupuolesta riippumatta tulee pysymään. Näitä seikkoja ei esityksen ennustelaskelmissa ole huomioitu.

Esitystä on muutettava ottamalla huomioon työelämän suuret murrokset sekä vanhempain- ja perhevapaiden uudistus. Vanhempain- ja perhevapaita on uudistettu, jotta vanhemmat[6] ja omaiset voisivat yhä lisääntyvässä määrin palkattomasti osallistua lastensa, omaistensa sekä läheistensä hoitoon. Omaishoito on strateginen kotihoidon uudistamisen tavoite[7] ja esityksellä vaikeutetaan omaishoitajana toimineiden leskien toimeentuloa.

Varsinainen eläkeläisköyhyys koskettaa suhteessa pientä ryhmää kaikista eläkeläisistä. **Syvä, pitkittynyt eläkeläisköyhyys ei kuitenkaan ole poistumassa ilman uusia toimia.**

Sosiaaliturvan uudistamiskomiteassa kehitetään perusturvaa tulevia vuosikymmeniä varten. Sosiaaliturvakomitean toimeksiannossa on selkeä valuvika, joka tulee korjata. Asettamispäätöksen mukaan komitea ei käsittele vanhuuseläkkeitä ja uudistamisen tavoitteena on mahdollistaa työnteon ja sosiaaliturvan

[1] Eläketurvakeskus 2021

[2] Tilastokeskus 2021

[3] Tilastokeskus 2021; Palkansaajien tutkimuslaitos 2019

[4] Näkökulmia 75–84-vuotiaiden naisten ja miesten pienituloisuuteen Rantala, Kuivalainen, Pyy-Martikainen, Riihelä Yhteiskuntapolitiikka 84 (2019):2

[5] Tulonjakotilasto 2019, Tilastokeskus

[6] Miten isät käyttävät isyysvapaata? Saarikallio-Torp, Miettinen KELA 18.9.2020

[7] Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi

Keskustoimisto
Kalevankatu 61
00180 Helsinki
Lehmirannan lomakeskus
Lehmirannantie 12
25170 Kotalato (Salo)
www.elakeliitto.fi

yhteensovittamisen muuttuvissa elämäntilanteissa. Sosiaaliturvan uudistamisella pyritään pitkäaikaisen toimeentulotuen tarpeen vähenemiseen. Keskeisenä keinona tähän tarkastellaan sosiaaliturvan kannustavuutta. Eläkeläisten perusturvan tarvetta ei puolestaan voida ratkaista sosiaaliturvan kannustavuudella eikä sitä voida kestävästi parantaa ansiotyönteolla. Komiteatyössä olevaa valuvikaa voidaan osaltaan korjata luopumalla aikeesta määräaikaistaa leskeneläkettä.

Leskeneläkkeiden osuus eläkemenoista ei ole merkitsevä eläkejärjestelmän kestävyyden kannalta

Vuonna 2020 perhe-eläkkeitä maksettiin kaikkiaan 1 739,5 miljoonaa euroa. Leskeneläkkeiden osuus tästä oli 1675,8 miljoonaa euroa. Se oli vain **5,7 prosenttia kokonaiseläkemenosta.**

Eläkkeellä on noin 1,5 miljoonaa suomalaista. Heistä noin 15 prosenttia (220 395)[8] sai leskeneläkettä vuonna 2020. Vuonna 2020 keskileskeneläke oli 651 e/kk.

Leskeneläkettä saavien määrä on kymmenessä vuodessa vähentynyt 15 000:lla. Onkin yhä yleisempää, että leskeksi jäänyt ei saa leskeneläkettä. Leskeneläkkeiden keston arvioidaan lyhentyvän tulevaisuudessa, kun leskeksi tullaan yhä vanhempana ja eliniän kasvu hidastuu.

Työeläkejärjestelmän leskeneläkkeen rajaaminen määrävuosiin lamaisi ostovoimaa. Samalla rajaaminen synnyttäisi monille leskille oikeuden verorahoitteisiin etuuksiin, kuten takuueläkkeeseen, jolloin maksettavien sosiaaliturvaetuuksien määrät kasvaisivat. Iäkkäillä perusturvan tarvetta aiheuttavat suuret sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut, lääkkeiden omavastuuosuudet sekä asumismenot. Keski- ja pienituloisten eläkeläisten kohdalla leskeneläke torjuu tehokkaasti viimesijaisen toimeentuloturvan tarvetta ja perusturvariippuvuutta.

Erityisesti iäkkäiden leskeneläkkeen saajien joukossa on paljon sellaisia henkilöitä, jotka ovat kunnallisten sosiaalipalveluiden asiakkaita (kotihoito, tehostettu ja muu palveluasuminen sekä laitoshoito). Esitöiden mukaan tämän ryhmän kyky suoriutua asiakasmaksuista heikkenisi siten, että myös kuntien asiakasmaksutulot pienenevät. Toteutuessaan ehdotus siirtäisi leskien toimeentulon edellytyksien rahoitusta työeläkejärjestelmältä veronmaksajille.

Lisätiedot: vanhusasiamies Irene Vuorisalo (irene.vuorisalo@elakeliitto.fi p: 0407257152)

Helsinki 16.5.2021

Anssi Kemppi
toiminnanjohtaja
Eläkeliitto ry

[8] ETK J Lampi 12.5.2021